

POTVRZENÍ NÁLEZU ROMÁNSKÉ VSTUPNÍ ŠÍJE V DOMĚ ČP. 460/I NA STAROMĚSTSKÉM NÁMĚSTÍ V PRAZE

ZDENĚK DRAGOUN

Zpracovávání katalogu pražských románských domů přineslo řadu nových nebo doplňujících zjištění o podobě a vybavení těchto objektů. Jedním z nich je postupné publikování zpráv o dochování reliktů¹⁾ nebo podstatných partií²⁾ zděných vstupních šjí, které zpřístupňovaly spodní podlaží staveb ze dvorní strany parcely.

Jedním z takto interpretovaných objektů byl i dům číslo popisné 459/I na Staroměstském náměstí na Starém Městě pražském. Jako doklad pravděpodobné existence kamenné šíje byla označena část dochovaného klenebního čela nad zazděným vstupním portálem, přístupným a viditelným ze suterénu sousedního domu čp. 460/I. Výklad tohoto prvku za relikt šíje byl vysloven i přes dílčí pochybnosti, vyvolané tím, že bok šíje by částečně překrýval vlastní portál a že vně dochované části klenebního čela nebyly zaznamenány klenáky vlastní klenby.³⁾

Pokračující stavební práce v domě čp. 460/I zasáhly v roce 1999 v přízemí i do prostoru nad předpokládanou vstupní šjí. Při této příležitosti byla odstraněna podlaha místnosti a odkryt rub klenby, která v současnosti završuje sklep, v němž jsou pozůstatky vstupu do spodního po-

Obr. 1: Praha 1 - Staré Město. Celková situace domů čp. 459/I, 460/I a okolí s vynesemím románských staveb (kresba S. Matoušová).

Obr. 2: Praha 1 - Staré Město, čp. 460/I. Západní stěna románské vstupní šíje s náběhem odstraněné šikmé klenby. Pohled od východu (foto K. Fírk).

1) Zd. Dragoun - J. Škabrada - M. Tryml, *Zděné šíje pražských románských domů*, *Průzkumy památek* 5/1, 1998, s. 57 - 61.

2) Zd. Dragoun - J. Škabrada - M. Tryml, *Dochované zděné šíje románských domů v Praze*, *Průzkumy památek* 6/1, 1999, s. 41 - 46.

3) Zd. Dragoun - J. Škabrada - M. Tryml, cit. v pozn. 1, s. 58 - 59.

Obr. 3: Praha 1 - Staré Město, čp. 460/I. Severozápadní partie románské vstupní šíje se zbytkem dochované klenby. V popředí rub klenby gotického sklepa, při jehož výstavbě byla románská šíje rozebrána. Pohled od jihovýchodu (foto K. Fink).

Obr. 4: Praha 1 - Staré Město, čp. 460/I. Detail přechodu kvádřikové stěny do valené klenby šíje s originálními maltovými vrstvami. Pohled od jihovýchodu (foto K. Fink).

dlaží románského domu. Tato část objektu je jedním ze dvou, původně snad samostatných suterénních celků, vzniklých v gotické stavební etapě.⁴⁾ Při sledování současných stavebních prací bylo s překvapením zjištěno, že předpokládaná románská šíje nebyla při gotických úpravách zbourána kompletně, ale že její výrazná část zůstala zachována a byla skryta v zásypu gotické klenby sklepa.

Ze zmíněné šíje byla odhalena trojúhelníková část pečlivě provedeného kvádřikového zdiva, tvořená na výšku maximálně šesti řádky opukových kvádřiků o výšce 16 - 20 cm

4) D. Líbal - M. Vilímková - J. Vajdiš, *Pasport domu čp. 460/I, SÚRPMO Praha 1960*, s. 73 - 74.

s charakteristickým podřezáváním spár (obr. 2). Pod úhlem cca 25° klesal směrem k severu otisk rozebrané klenby a v severozápadním rohu místnosti zůstala značná část této klenby dochována. Byla vyzděna z lomových klenáků a ze spodní strany omítnuta (obr. 3). Omítka kryla pouze lomové zdivo klenby a ke kvádřikovému zdivu byla hrubě přitažena. Na jednom místě bylo pozorovatelné jakoby zdvojení omítek, když spodní vrstva vznikla patrně lokálním rozetřením malty vyhrézlé ze spáry (obr. 4). Jižní ukončení kvádřikového zdiva probíhá v nenarušené svislé linii a je možné je považovat za originální, dále jinak nečleněný konec vstupní šíje (obr. 2), což dovoluje stanovit celkovou délku vstupní šíje na 320 cm. Šířku šíje lze rekonstruovat na 250 cm. Nad západní stěnou románské zděné šíje výše pokračuje omítané zdivo, související zřejmě s gotickými stavebními úpravami. Toto zdivo je přiloženo na spáru k severní stěně, která do posledních stavebních aktivit byla prezentovaná a zachovávala svůj kvádřikový charakter. Ten byl natolik narušen ohněm a následným zvětráním, že v současných úpravách po detailní dokumentaci bylo rozhodnuto o jeho zakrytí omítkou.

Soustavným sledováním stavební činnosti v domě čp. 460/I tak byla spolehlivě prokázána předpokládaná existence zděné románské šíje. Současně byla potvrzena nutnost bedlivého dohledu při rekonstrukčních pracích i tam, kde se zdánlivě nepředpokládá zachování starších konstrukčních prvků. Úsporný přístup středověkých

stavebníků, kteří dokázali často maximálně využít stávající zděné konstrukce, se v tomto případě projevila i při bourání. Klenba rušené románské šíje byla snesena tam, kde kolidovala s úrovní zamýšlené podlahy a v místech napříště krytých klenebním zásypem byla částečně ponechána.

Spolehlivé doložení existence vstupní šíje je provázeno i velmi pravděpodobným zachycením jejího vnějšího ukončení. To zřejmě skutečně nebylo nijak uzavřeno.⁵⁾ Délka šíje také zhruba odpovídá rozměru analogických útvarů v čp. 549/I⁶⁾ a 646/I,⁷⁾ u kterých lze rovněž uvažovat o do-

5) Zd. Dragoun - J. Škabrada - M. Tryml, cit. v pozn. 2, s. 46.

chování v původní či původní se blížíci délce. Ze dvou používaných variant valených kleneb, s vodorovnou či šikmou vrcholnicí, patřila zjištěná klenba šíje spolehlivě k druhému jmenovanému případu.

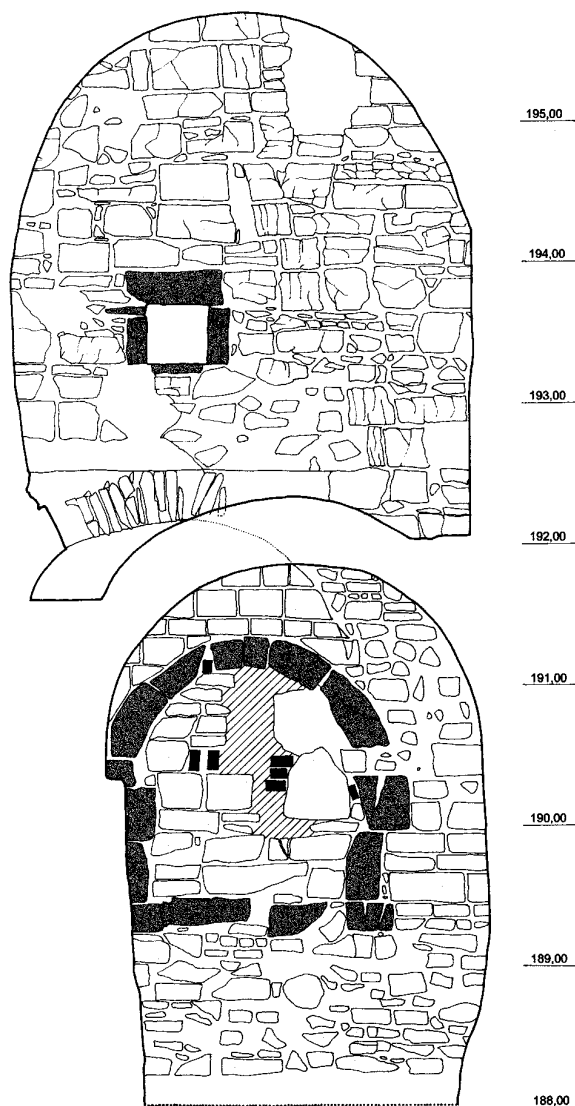
V souvislosti se stavebními osudy románské šíje je možné upozornit ještě na několik stavebních detailů. Prvním z nich je existence odkládací niky ve výšce 70 cm nad rubem šíjové klenby (obr. 5). Přestože konstrukčně odpovídá románským nikám, bude nutno zvážit otázku její původnosti. Nika by měla smysl pouze v případě, že by byla běžně přístupná a pak bychom museli předpokládat nad zděnou šíjí existenci dalšího, byť třeba jen ze dřeva zkonstruovaného prostoru. Ten na základě dochovaného stavu nemůžeme ani jednoznačně vyloučit, ani prokázat. V případě existence tohoto prostoru by však bylo nezbytné se vypořádat se sklonem rubu klenby, což by předpokládalo uložení podlahy prostoru nad šíjí výše než v úrovni 193,30 m n. m., což by ponechávalo spodní hranu otvoru niky těsně nad podlahou, pakliže by s ní přímo nekolidovala. Proto bude zřejmě vhodnější se přiklonit k myšlence dodatečného původu niky, i když umístění jejího překladu v nenarušeném řádku je nápadné. Vzhledem ke zmíněnému značnému narušení kvádříkového zdiva není zřejmě tato otázka již spolehlivě řešitelná.

Druhým zajímavým stavebním prvkem je přiložení gotické stavby k románské vnější lici bez vyzdění vlastní nosné zdi. Tento konstrukční způsob odpovídá spíše přístavbě než samostatnému objektu a mohl by nasvědčovat faktu, že se jedná o mladší fázi zástavby na stejné parcele.⁶⁾ S tím ovšem nekoresponduje zazdění románského portálu. Likvidace šíje může samozřejmě souviset s jiným dispozičním řešením gotické stavby, ale spojení starších a přistavěných suterénních prostor bychom na jedné parcele předpokládali (být by v souvislosti s nižší úrovní podlah sklepů

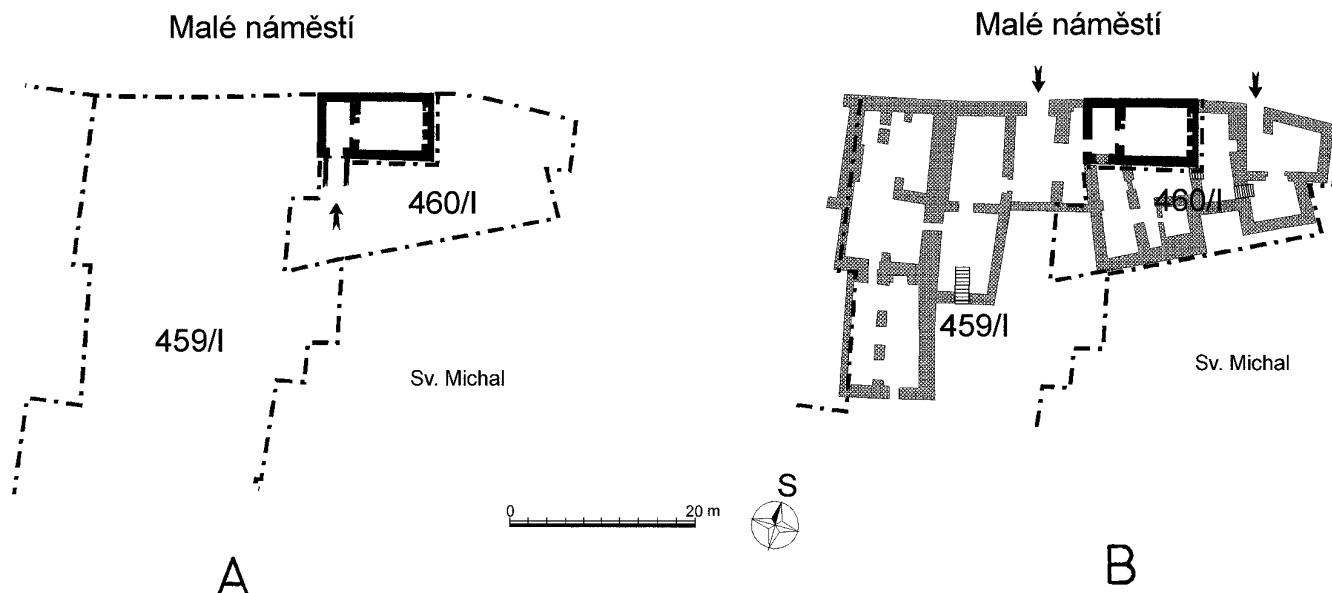
6) Zd. Dragoun, Předběžné výsledky sledování rekonstrukce spodních podlaží domu čp. 549/I na Staroměstském náměstí v Praze, *Průzkumy památek* 7/1, 2000, s. 3 - 88.

7) Zd. Dragoun - J. Škabrada - M. Tryml, cit. v pozn. 2, s. 45.

8) Stejný dojem působí tato část stavby i na zpracovatele stavebně historického průzkumu, cit. v pozn. 4, s. 74.

Obr. 5: Praha 1 - Staré Město, čp. 460/I. Pohled na jižní vnější stranu románského domu čp. 459/I s románským portálem, zbytkem klenby jeho zděné šíje a odkládací nikou v úrovni 2. podlaží. Nika a portál zvýrazněny. Pohled od jihu (kresba M. Semerád, L. Boháč a S. Matoušová).

Obr. 6: Praha 1 - Staré Město, čp. 459/I a 460/I. A - románská zástavba (šipka označuje vstup do spodního podlaží). B - gotické sklepy na parcelách (šipky značí vstupy do sklepů přímo z veřejného prostranství). Čerchovaně současná hranice parcel (kresba S. Matoušová).

muselo dojít k vertikálnímu posunutí průchodu, jak se tomu ostatně stalo mezi větší a menší románskou místností domu čp. 459/I. Románské prostory na dnešní parcele domu čp. 459/I byly po zazdění románského vstupu přístupné od západu novým gotickým portálem s půlkruhovým záklenkem z cihel formátu $27 \times 12 - 13 \times 7 - 8$ cm, přičemž do nástupního prostoru vedl vstup přímo z Malého náměstí několikrát odstupněným portálem z pálených tvarovek.⁹⁾ To by zase spíše svědčilo pro příslušnost k odlišné parcelní jednotce. Spojení této suterénní části domu čp. 459/I s dalšími gotickými sklepy v severozápadním rohu rozsáhlého objektu je znečitelněno recentní konstrukcí

zdejšího kolektoru z kyklopského zdiva. Gotický sklep pod severovýchodním rohem domu čp. 460/I byl ve středověku přístupný částečně dochovaným portálem přímo z prostoru Staroměstského náměstí. Celá situace sousedících domů čp. 459/I a 460/I je z hlediska parcel velmi komplikovaná včetně existence nelogického vedení současné hranice parcel mezi nimi (obr. 6). Zdejšímu parcelačnímu vývoji, v jehož průběhu zde existovaly minimálně tři samostatné středověké objekty¹⁰⁾ a jehož výsledkem je velmi členitá parcela tzv. Richtrova domu, bude nutno v budoucnosti ještě věnovat soustředěnější pozornost.

9) Zd. Dragoun, Dosavadní výsledky archeologického výzkumu v Richtrově domě, Stáletá Praha 18, 1988, s. 53.

10) Zd. Dragoun, cit. v pozn. 9, s. 45; J. Outrata, Nález gotického stropu z 15. století (K výsledkům průzkumu čp. 459/I na Starém Městě), Stáletá Praha 18, s. 103).

BESTÄTIGUNG DES FUNDES EINES ROMANISCHEN EINGANGSHALSES IN DEM HAUS KONSKR.-NR. 460/I AUF DEM ALTSTÄDTER RING IN PRAG

Während Bauherrichtungen wurden im Jahre 1999 in dem Objekt erhaltene Reste eines gemauerten romanischen Eingangshalses festgestellt, der bei der letzten Verarbeitung der Problematik der baugeschichtlichen Entwicklung des Hauses vorausgesetzt wurde. Gefundene Relikte erlauben ihn als einen 320 cm langen und 250 cm breiten Raum zu rekonstruieren. Das Tonnengewölbe des Halses sank in der Richtung zum Eingang in die untere Etage des romanischen Hauses unter dem Winkel 25° . Die Seiten des Halses bildete ein sorgfältig bearbeitetes Quadermauerwerk mit dem abgeschnittenen Fugenwerk, das Gewölbe aus Bruchstein-Keilsteinen war verputzt. Die Eingangsseite des Halses war wahrscheinlich nur einfach geöffnet ohne weitere Detailherrichtungen.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Prag 1 - Altstadt. Gesamtsituation der Häuser Konkr. - Nr. 459/I, 460/I und der Umgebung mit der Einzeichnung der romanischen Bauten (Zeichnung S. Matoušová).

Abb. 2: Prag 1 - Altstadt, Konkr. - Nr. 460/I. Westwand des romanischen Eingangshalses mit dem Anlauf des beseitigten schrägen Gewölbes. Ansicht von Osten (Foto K. Fink).

Abb. 3: Prag 1 - Altstadt, Konkr. - Nr. 460/I. Nordwestliche Partie des romanischen Eingangshalses mit dem Rest des erhaltenen Gewölbes. Im Vordergrund der Gewölberücken des gotischen Kellers, bei dessen Aufbau der romanische Hals auseinandergenommen wurde. Ansicht von Südosten (Foto K. Fink).

Abb. 4: Prag 1 - Altstadt, Konkr. - Nr. 460/I. Detail des Überganges der Quadersteinwand in das Tonnengewölbe des Halses mit originalen Mörtelschichten. Ansicht von Südosten (Foto K. Fink).

Abb. 5: Prag 1 - Altstadt, Konkr. - Nr. 460/I. Ansicht der südlichen Außenseite des romanischen Hauses Konkr. - Nr. 459/I mit dem romanischen Portal, mit dem Rest des Gewölbes seines gemauerten Halses und der Ablegensche im Niveau des 2. Stockwerkes. Ansicht von Süden (Zeichnung M. Semerád, L. Boháč und S. Matoušová).

Abb. 6: Prag 1 - Altstadt, Konkr. - Nr. 459/I und 460/I. A - romanische Verbauung (der Pfeil bezeichnet den Eingang in die untere Etage). B - gotische Keller auf den Parzellen (Pfeile bezeichnen die Eingänge in die Keller direkt von dem öffentlichen Gelände). Strichpunktiert ist die zeitgenössische Grenze der Parzellen bezeichnet (Zeichnung S. Matoušová).

(Übersetzung J. Kroupová)